

Skulina, Josef

Banátská čeština

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A, Řada jazykovědná. 1977-1978, vol. 26-27, iss. A25-26, pp. [157]-163

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/100567>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

MATERIÁLY — МАТЕРИАЛЫ — MATERIALS — MATERIALE

JOSEF SKULINA

BANÁTSKÁ ČEŠTINA

1. Banátskou češtinou rozumím řečový kód, jímž se dorozumívají Češi (Pémi) v rumunském Banátě (bývalém Sedmihradsku), kteří žijí jednak v obcích s kompaktním českým obyvatelstvem (Berzáska, Bígr, Eibentál, Gerník, Rovensko, Svatá Helena, Šumice v župě Caraș-Severin),¹ jednak v obcích se smíšeným obyvatelstvem českým, rumunským, srbským a německým (Ješelnice, Nová Ogradena, Plaviševice, Župalník v župě Mehedinți, Klopodie v župě Tinriș, Nová Báňa, Župa v župě Caraș-Severin, Velký Pereg v župě Arad, Najkaransebeș v župě Caransebeșul Nou).² Nadto jsou zde obce, do nichž se přistěhovali Češi z výše uvedených obcí. Jsou to: Orșava v župě Mehedinți, Herkulánovy Koupele, Bozovici, Kozla a Lubková v župě Caraș-Severin.

1.2. V obcích s kompaktním českým obyvatelstvem má banátská čeština i po 150letém fungování v cizím izolovaném prostředí rumunském, uvolněném zcela s celkem národního jazyka českého na území Čech, Moravy a Slezska, zřetelný starobylý ráz.

1.3.1. V tomto článku podávám charakteristiku banátské češtiny v Šumici (loc. Șumița, jud. Caraș-Severin), ležící daleko od českých obcí s kompaktním i smíšeným obyvatelstvem (viz výše). Na základě konkrétního materiálu se pokusím o zobecnění, jež se týká nejen banátské češtiny v Šumici, ale i na ostatním území Rumunské socialistické republiky, na němž se mluví dodnes česky.

1.3.2. Typickým znakem banátské češtiny v Šumici je překvapivá stabilizovanost, která je evidentní pro českou řeč banátských Čechů. Konzervativní ráz banátské češtiny je zřetelný ve všech jazykových složkách a stal se základem pro vytvoření jednotného řečového úzu (standardu), jenž vznikl vyrovnáním

¹ Srovn. Gh. Ciplea, *Rumunské prvky v českých banátských nářečích v rumunském Banátě*. Slavia 40, 1971, str. 211—219; C. Cohutová—M. Vulpeová, *Graiul din zona „Porțile de Fier“ I. Texte. Sintaxă*. Bukurešť 1973, str. 14; S1. Utěšený, *O jazyce českých osad na jihu rumunského Banátu*. ČL 49, 1962, str. 201—209; týž, *Volkskundliche und sprachliche Untersuchungen tschechischer Siedlungen im rumänischen Banat*. LÉBT 2, Praha 1967, str. 123—126.

² Srovn. Ch. Ciplea, *Unele caracteristici ale graiului moravoslovac din Clopodia*. Romanoslavica 14, 1967, str. 283—292; týž, *Influențe românești în graiurile cehe din Banat*. Cercetări de lingvistică 1960, str. 63—70; A. Vašek, *K vzájemným vztahům slovanských a neslovanských jazyků v rumunském Banátě*, Čs. přednášky pro 6. mezinárodní sjezd slavistů v Praze. Praha 1968, str. 165—169; týž, *On Slavic-Roumanian Linguistic Contacts*. Folia linguistica 1969. Acta SLE 5, 1/2, str. 156—163; týž, *K vývoji „izolovaného“ slovanského jazyka*. Slavia XLIV, 1975, str. 1—6.

drobných nářečních rozdílů (čeští kolonisté přišli do banátské Šumice z různých koutů Čech, tj. z Mladoboleslavska, Příbramska, Rokycanska, Táborska aj.). Není pochyby o tom, že k její krystalizaci přispěla v období před první světovou válkou a v období mezi dvěma světovými válkami spisovná čeština, již pěstovali ve školách čeští učitelé, narození v Čechách a na Moravě. Ti měli zásluhu na tom, že se banátská čeština v Šumici udržela dodnes nejen jako znak národního povědomí u banátských Čechů (Pémů), ale též jako neprestížní komunikativní prostředek v denním a společenském životě.

1.3.3. V oblasti hláskové se krátké samohlásky *e* a *o* vyslovují zavřeně (*fšední, nějakej, někdá, nedvěd, 3. mn. chodžji, drobet, kōkorice, potom, spisovat, voj*). V některých případech je slyšet zřetelné *i* a *u*: *nikdā, fšidni, spisuvat*. Samohlásky *i* a *y* mají zvláštní výslovnost a v některých případech se realizují redukovane (žto, dviit se, na polb, ve stavenm, lška, pššlb, zma, rbb, zatan-cuje sb.)

1.3.4. Obligátním jevem jsou přehlasované tvary typu *sednice, slepice, 2. jedn. pekaře, vohně, koně, pole*; inf. *třilet, příst, hřít, začít*. Nepřehlasované tvary jsou v inf. *třást, smát se, zapřáhnout*, v přič. min. *smál se, zapřáh, třás, začal*, u podst. jmen *jahla, housátko, kuřátko*, v 1. os. jedn. *pomatuju si, piju* ap.

1.3.5. Dvojhláska *ej* se vyskytá nejen v základě slov *bejk, mlejn, strejček*, ale i v absolutním zakončení adjektiv typu *zdravej (zdravejch, zdravejm, zdravejma)*. Po ostrých sykavkách bývá *i* nezměněné (*lesik, psík, posípat, sítko, cizí*), ale po *z* je zpravidla *ej (vozejk, zejtra)*. Sloveso *cítit* má význam neutrální (*cítit bolest*), kdežto sloveso *cejtit* se vyskytá ve významu expresivním (*cejtit smrad*).

1.3.6. Staré nezměněné *ú* se zachovává v izolovaných slovech, na nichž je důraz. V těchto případech jde o větné tempo klidné, např. *lúkoť, súsed, síuce, 7. jedn. motíkú, z mú mamú*. Stane-li se, že dvojhláska *ou* je v poloze nepřízvučné nebo v rychlém tempu spontánního projevu, tu není počáteční složka *o*-ová v dvojhlásce vnímatelná a dvojhláska *ou* zaznívá v rychlém toku řeči jako *ú*: *na lúkách, na nohúch*. Jinak už převládá veskrze dvojhláska *ou*: *loukoť, soused, chomout, 7. jedn. mamou*.

1.3.7. Úžení je důsledně provedeno v slovech typu *mlíko, chlív, vokínko, 2. jedn. dobrího* a v participiích *n*-ových a *t*-ových, např. *je napečínno, uvařino, vovedvřito*. Jinak je krátké *e* nezúžené v infinitivech *nest, pect, vect*.

1.3.8. Za dřívější *ó* je *ú*: *hrúza, kúň vúz*.³

1.3.9. Slabičné *r, l* se zachovává: *vrba, plnej*. Za staré *ř* je skupina *er*: *čert, štěrbina*; za původní *l, l* jsou skupiny *lu, lou*: *dluh, sloup*. V participiích *l*-ových muž. rodu se odsouvá koncové *-l*: *nes, ved*.

1.3.10. Počáteční *ji-, jí-* se zachovává: *jiskra, jinej, jit, jist*.

1.3.11. Z nepravidelných změn samohláskových je třeba upozornit na jednotlivosti: *dvičata, pomohat, pojvila* „pravila“, *ňák*, „nějak“, *teproa* „teprve“.

1.3.12. Rovněž i jevy souhláskové jsou výrazně české. Platí to o protetické: *a v-*, např. *voheň, voj, vorat, voběd* (v kulturních slovech se protetické *v-* nevyskytá, např. *obec, okres, otec, ovoce*), o protetickém *h-*, např. *hídlo, hiva, harest* (jinak je *uzel, umět, učít, umřít*), o zániku *h-* ve skupině *hř-* (*řeben, řiva, řich, řibě, řabílko, řebík*), o zjednodušení skupin *stř-, skř-* a *str-* v *tř-, kř-* a *kr-* (*třilet, třecha,*

³ Viz T. Pleter, *Cîteva particulatitaji fonetice ale graivuritor cehe din Banatul de sud. Romanoslavica 14, 1967, str. 259—268.*

třápec, třevíc, třevo, tříbrnej, tříkat; křivánek; krž). Skupina *sh-* se vyslovuje *sch-* (*schoďnout se, schořet, schrabuvat*). Předložka *s* se mění ve znělé *z*: *z mím stařenkem, z rukou, z vodou, z gverem, ze sejrem*. Skupina *šč* dává *šť*: *jišťěrka, kliš-ták, hrabiště, šťovik*.

1.3.13. Na švu slov se nemění neznělá souhláska v souhlásku znělou (*pes a kočka, kus masa*), ani v imperativě typu *prosme, pišme, kupme*. U zájmen a příslovčí se ztrácí počáteční *k-*: *do, dopak, depak*. Sykavka *s(z)* v mezislovních spojeních se mění v *š*: *š Čech*. Disimilace souhlásek byla zachycena v případech: *buj vůle tvá, posvěj své méno*.

1.3.14. Dalším výrazným znakem jsou drobné souhláskové rozdíly: *bedle* „berla“, *brabenec, brabec, drubeš, falár, hma* „mlha“, *kamarád, kapca, lešovice* „neštovice“, *lašťovička, lichtár, minár, mušet, nedvěd, pabuza, pabouk, parez, poštár, schoř, sválně, šlatec, šáhnout*.

1.3.15. Substantiva typu *kámen* mají tvrdé zakončení (*jelen, kořen, řeben*), kdežto feminina *i*-kmenová typu *kost* mají morfologickou palatálnost (*bolesť, starosť*). V infinitivu je tvrdé koncové *-t*: *klečet, kvject, pomatovat*.

1.3.16. Depalatalizace retnice byla provedena v slově *dřevenej*, jinak je palatalizace v jednotlivostech, jako např. *vňučka, něpot* „vnuk“.

1.3.17. Kvantitativní rozdíly se týkají jednotlivých samohlásek. Krátké *i* a *u* se vyskytá v případech *krajic, zednik, cednik, komenik* a v morfologických koncovkách, např. *kostim, svinim, polim*, 3. mn. *noseji, choději, držeji, volaji; susedum, pekarum, nožum, kuřatum*. Naproti tomu je dlouhé *i* v jednotlivých slovech: *brambořiště, grípa, jitrocl, řípa, vošitka, vidle, v zímě, tři, štířl*. Evidentní je morfologická kvantita v 1. mn. *klučl, jezovcl, karamácl, maškarácl, pacholcl, susedl*. Další drobné rozdíly v kvantitě: *fčéra, kél* „kapusta“, *mjěrb, vjěrb, móře, tále, níkdá, šláršice* „obleva“.⁴

1.3.18. Přízvuk je na první slabice: *'naker, mála, 'napo, jila, 'dříví 'naře, zala*.

1.4.1. V oblasti tvarové je to v 1. mn. koncovka *-ove* u maskulin *holubove, učitelove, susedove, Bukurešťanove*, dále jsou to v 2. mn. koncovky *-úch* a *-ích* u substantiv *hostúch, pekarúch, sedlákúch, susedúch; dubúch, nožúch; husích, staveních, polích*, v 6. mn. je to koncovka *-ách* (*bukách, klukách, schodách, vozách*) a v 7. mn. koncovky *-ma, -ima, -ma* (*koňma, sviňma, susedama, kočkama, husama, voknama*). Neutra mají toto skloňování: *stavenl, staveniho, stavenímu, (pěřího, uhlího), strniště (strništěte, strništěti, strništata)*.

1.4.2. Ve skloňování adjektiv má 1. mn, maskulin tvrdé zakončení: *dobří klučl, rumunskl vojáci, hubení psove*.

1.4.3. Ve skloňování adjektiv nebyly zaznamenány v gen., dat. a lok. sg. feminin uniformní podoby. Je zde gen. *dobří*, dat. a lok. *dobrej*.

1.4.4. Přivlastňovací adjektiva mají podoby *bratrovej (klobouk), sestřinej (svetr)*; v nepřímých pádech je sklonění složené (*do háječka susedoviho, k voknu tatínkovímu, vo psíkovi Síkorovím*).

1.4.5. U jmen rodinných je zakončení *-ojc*: *Franta Síkorojc, Veruna Kalínojc*. Přivlastňovací jména rodinná mají rovněž *-ojc*: *Veverkojc, Mičanojc, Velichojc, Suchojc*; též podle přídomků a povolání, respektive „po chalupě“, tj. podle dřívějších majitelů, jejichž příjmení se zachovává, i když je už majitelem někdo jiný: *Šefcojc = Sýkorovi, Herbortíkojc = Veverkovi, Rouskojc = Jakubovští* ap. Taktéž s významem před obydlím: *stákl přet Síkorojc*.

⁴ Srovn. Gh. Ciplea, *Cantitatea vocalică în graiurile cehe din Banat*. Romanoslavica 7, 1963, str. 211—218.

1.4.6. U zájmen jsou podoby: (*vo*) *ňom, našom, čom*. Přivlastňovací zájmena mají tvary stažené: *mí kuře, mí kuřata (mejch, mejm, mejma)*.

1.4.7. Číslovky mají toto sklonění: *dva, tři, dvouch, třech, dvouma, třema*. Číslovky druhové: *dvojce (Kaliňáci)*.

1.4.8. U sloves má imperativ příznakové tvary *pi, zabi* a participia mají podoby *sněděnej, zasaděnej*. V 3. jedn. sloves je koncovka *-á: míchá, vorá, litá, loupá, spívá, žálmá*. Dokonce se objevují ustrnulé přechodníky: *modlí se ve stole*. Ze složených tvarů upoutává pozornost nadměrné užívání času předminulého: *bil sem sloužil, voni bili proudili, bil se se mnou vadil* „hádal se“ ap. V minulém čase sloves se vynechává pomocné préteritum v projevech citově neutrálních: *já tenkrát nebil na světě; já zůstal sám z bratrůch; já vozil dříví*. Stavové perfektum je toto: *krs práci bili vovedjiti*.⁵

1.5.1. Ve skladbě jsou to archaické větné konstrukce. Patří k nim genitiv záporový (*nemám žádních vlasůch*) a partitivní (*vařim si čaje*). Morfologicky je starý genitiv zkrácen: *do tich čas*.

1.5.2. Byl zachycen větný typ se sponovou neutrální formou: *bilo jeden táta z mamou; bilo nouze dřivejc vo lékaře*.

1.5.3. Adnominální instrumentál je předložkový: *buchti ze sejrem*. Též instrumentál nástroje: *dělat z rukama, uřezat s pilkou, rozmíchat z rukou*. Sem náleží hromadění předložek: *šel s ním ze stařenkem „dědečkem“ ap.*

1.5.4. Překvapuje predikativní instrumentál: *šel dobrovolcem, vařil kuchařem*. Instrumentál ve sponově jmenném přísudku: *bil sem štábem*.

1.5.5. Často se hromadí různé předložky: *jezdím s hnájem dona zimi; dávají to napod brambori; máme pole podza Belkocem; vozíme mlíko dona mlíkární*.⁶

1.5.6. Ve slovosledu je typické postavení příklonky proklitické. Např. *si mišlím, sem volal na bratra, si nepomatuju nic, si vařim čaje*. Nezřídka stojí přívlastek za jménem: *přijde kněš německej*.

1.5.7. Častá je slučovací spojka *aji*: *každej chce ject aji se dostane do kursu „autobus“; bil sem talmačem v Česku aji sem tam fšecko zařídil*.

1.6.1. Neméně zajímavá je složka slovtvorná a lexikální, v níž se uplatňuje rovněž konzervativní ráz. Stálo by zato uvést úplný inventář ze všech věcně významových okruhů (místní a domácí prostředí, hospodářství, zemědělská práce aj.), ale není to možné.

1.6.2. Omezují se na základní věci. Z hlediska slovtvorného je to deminutivní formant *-ec* u substantiv *chlívec, kúlec*, adjektivní přípona *-ckej (holckej, koňackej), -ovej (mlíkovéj), -včí (kravčí)*, adverbialní přípona *-ejc (dřivejc, zasejc)* aj.

1.6.3. Pokud jde o složku lexikální, sluší říci toto. Slovníkový materiál oplývá hojnými lexikálními archaismy, které svědčí o patriarchálním způsobu rodinného, hospodářského a zvykoslovného života. Napomáhá tomu do značné míry horský ráz Karpat, na jejichž svazích se daří toliko bramborům, ovsu, žitu a kukuřici. Na polích *bejvá hromada kameního*, pole leží *ouhorem*, špatná louka se nazývá *celina*. K orebnému náradí patří *plouh (ručički, slupice, plaz, deška, radlice)* a *brány (kúlce)*. Krávy táhnou *vúz (voj, podliš, šárnice, voplen, řeb, šlejf)*, na šíji mají *jochi (protředek, pistolka, sviňka)*. Koním se dává *koňackej*

⁵ Viz T. Pleter, *Verbul in graiurile cehe din Banat*. Analele universitații București. Filologie 14, 1965, str. 369—375.

⁶ Viz J. Skulina, *Zdvojené předložky do + na, na + pod, kolem + do, pod + za v českém nářečí na území rumunského Banátu*. NŘ 57, 1974, str. 149—152.

voblek (vohlávka, lácari „opraty“, chomout, peřinka, prostraňki) a volá se na ně *haje, hou* „stůj“, *žehi, žá* „napravo“. Aby se vůz nepřevážil, je nutno dát pod kolo *čupku*, která slouží k brzdění. Obilí se žne *kosou* (*kosště, ručička*). Na strništi bývají *potřítiki* „neposečená stébla za sekáčem“, dále jsou to *hrstě* „hromádky posečeného obilí“, které se utahují *roubikem* a *pobříslem* a pak se dávají *do snopách*. K zemědělskému hospodářství patří *stavení*, která jsou zděná a mají *kuchni, komoru, sednici*. Někde bývá ještě *zem* „hliněná podlaha“, avšak lidé už nechtějí bydlet v *kolíbě* „dřevěná chalupa“. Střechy jsou pokryty *taškama*, dříve to byly *doški*, v oknech jsou *květniki* neboli *glastri*, kolem dveří jsou *futra* „zárubeň“ a desce ve dveřích se říká *tafluváň*. Uvnitř kuchyně bývají *kamna*, v nichž je *krávek* „zvýšená část kamen“ a v něm bývá *kazánek* „mědný kotlík s teplou vodou“. Voda se nosí v *kantách na jochách* „vědrech na nosidlech“ u těch lidí, kteří mají *vodenici* „studnu“ v zahradě. V domácnosti jsou *talíře, publikki, mněňachki, vafečky, kjedlački, cedniki, žbirački, sběračky, žlice a řesátka*. V zahradce a na poli se brambory *okopávají* nebo se *vohrubkovávají* plouhem, potom se *dobejvají*. Na poli roste *kokorice, paradajz, cibul, turek* „dýně“, *rasát* „zelná přísada“. Z ovocných stromů se zde daří *švestkám, jabloním a třešním*. Zahrady bývají oploceny *hradbami* „ploty“, u nichž jsou *kuni* „dřevěné sloupy“, *plachki* „tyčky“, jež spojují latě „podélné nosné trámy“. Vykácené místo v lese se nazývá *pojánek*. *Smída* je mladý lesní porost. Dřevaři kácejí stromy, dělají *bulvani* „klády“ a vykopávají *parezi*. Lesní stromy jsou: *smrki, borovički, dubi, buki, břtzi, jasaní, volše, habri*. Na loukách se ukazují *smradáki* „sedmikrásky“, *margareti* „kopretiny“, *smetani* „pampelišky“, *cučiki* „petrkůlče“, *modráki* „chrpy“. V lesích žijí *jelení, divokí prasata, jezovci* neboli *vjezuři, sršáni, medáci, čmeláci, nemođenki, můry*, *strnadi, kosove, palečci, střízlíci, picigojove, sýkorky*. V rodinném životě zaujímá první místo muž, který je *hospodátem (gazdou)* a *sedlákem*. Na výminku je to *starej děrek* neboli *vejmintář*. Sedlákova žena se jmenuje *sedlačka*. Šumičané se navštěvují *na táčkách* „besedách“, na nichž se scházejí *prátele* „příbuzní“, *strejci, teti, nepoti* „vnuci“. Na svatbě se pije *cučka* „slivovice“, jedí se *makooce, sarmi* „sekané maso v zelném listě“, *koleš* „kaše s vajíčky, mlékem a škvarky“ a *mamaliga* „kukuřičné koláče“. Na zábavách hraje *banda* „muzikanti“ a ty se *odběvají* v *kaminu* „hostinci“, který stojí *na stráži* „obecním místě“. V době *masopustu* bývají *pománi porkulují* „vepřové hody“.

1.6.4. Neméně zajímavé jsou názvy mikrotoponymické, jako např. *Na líkách, V lesích, Na zahradách, Na saláši, Za Lisí* ap., a jména domácích zvířat (*Bréza, Fáni, Hírta, Mírta, Lési, Vjola, Stela, Bítola, Švejča, Prjaja* sj.).⁷

2. Výše uvedený materiál svědčí o tom, že banátská čeština je neočekávaně stabilní. Stabilita banátské češtiny je očividná ve všech jazykových složkách, které dokumentují vývojové fáze češtiny, s nimiž se už pořídku setkáváme v okrajových oblastech českého jazykového území (Doudlebsko, Chodsko, Podkrkonošsko). Sluší tu upozornit na nepřehlasované tvary typu *třást, smát se, pomatuju si*, nezúžené *é*, ovšem zkrácené, v infinitivech sloves *pect, vect, nezměněné í* po ostrých sykavkách (*lesik, sítko*), předminulý slovesný čas

⁷ Viz Sl. Utěšený, *Vlastní jména osob a zvířat u Čechů na jihu rumunského Banátu*. NŘ 47, 1964, str. 208—216; J. Skulina, *Vlastní jména osob i zvířat a tratové názvy u šumických Čechů v rumunském Banátě*. Zprávy MK ČSAV 15, 1974, str. 33—36.

(*bil sem sloužil*), ustrnulé přechodníky (*modlím se ve stoje*), stavové perfektum (*bil vodejítej*), syntaktické archaické vazby (*do těch čas, sem volal na bratra*), slovtvorné deminutivní formanty typu *chlívec*, lexikální archaismy *sedlačka* „selka“, *hradba* „plot“, *vadit se* „hádat se“ aj.

2.1. Přitom nelze opomenout skutečnost, že se v banátské češtině vytvořil jednotný řečový kód (standard), jenž vznikl postupným vyrovnáváním diferenčních nářečních znaků v původně nejednotném nářečním základě. Není divu, že v ní fungují dodnes všechny živé jazykové jevy, které vytvářejí vnitřně skloubený jazykový systém, v němž je patrná živá interference hláskových a tvarových jevů. Je tomu nejen u příslušníků staré generace, ale i generace střední, dokonce mladé, kteří prošli českými školami a doma i v obci mluví česky.

2.2. Nejlépe je to vidět z této ukázky: *Mi / přet pomláskú chodíme po fsi a řechtáme / Jen ti do šesti let choději / Kluci po fsi spívaji / a diž dobře spívaji / tak dicki zařehtaji / Tříkrát / Ráno / f poledne a večer / Ráno f šesti / Vloni nás chodili vosum / a letos nás bude chodit jen sedum / protože je nás málo / tadi / Vloni s náma nechodili / túle Velikeři a Veverka Augustín / Ještě tadi byli tři / ti už šli do páti třídi a túle / jak sedíme mi / tak ještě jeden žák / ten chodí / Ničko je v Karal-Šebest / Mi máme takovej provázek a je / takle dlouhej a / širokej / a túle je taková ručička a / s tú točíme a to řechtá /*

Mluvil Jan Velich, nar. 1961. v Šumici, župa Cara?-Severin. Natočeno v roce 1971.

2.3. Nebylo by správné tvrdit, že banátská čeština je uzavřena a že se vůbec nemění směrem k rumunštině. Banátští Češi (Pémi) ovládají rumunštinu jako kulturní a administrativní jazyk. Jsou bilingvní a aktivně mluví jak jazykem mateřským (čeština), tak jazykem úředním (rumunština).⁸ Není divu, že se v banátské češtině vyskytá značný počet tzv. banatismů, tj. výpůjčky z rumunštiny.⁹ Tak se stává, že se banátská čeština, geneticky odlišná od rumunštiny, víc a více podřizuje rumunštině. Děje se tak v důsledku toho, že banátští Češi přijímají rumunštinu jako jazyk kulturní a česko-rumunský bilingvismus se stává u nich pomalu „jevem hromadným“. Tato problematika však stojí mimo rámec našeho pozorování a příležitostně ji osvětlím jinde. Rumunština se totiž stává zřetelným katalyzátorem a aktivizuje funkčnost banátské češtiny. Jde o proces velice složitý, kdy se banátská čeština vyvíjí od češtiny syntetického typu k češtině typu analytického.

3. Závěrem shrnuji: Banátská čeština v Rumunské socialistické republice zachovává dodnes starobylý konzervativní ráz češtiny v té podobě, jak ji přinesli kolonisté z Čech v 1. polovině 19. století. Vzhledem k tomu, že se udržuje v izolovaném prostředí, zachovávají se v ní na jedné straně sice starobylé české znaky, ale na straně druhé se v ní zrychluje asimilační proces směrem k rumunštině. Banátská čeština však nezaniká, nýbrž se mění strukturně. Děje se tak proto, že banátská čeština jako jazyk přijímací nemá vůči rumun-

⁸ Viz T. Alexandruová, *Banatismy v nářečí českých osad Sv. Helena, Gerník, Rovensko, Bîger, Šumice a Clopodie*. Slavia 36, 1967, str. 374—382; též, *Istoricul așezării cehilor în Banatul de sud*. Romanoslavica 12, 1965, str. 139—144; J. Skulina, *Banatismy v češtině na území Rumunska*. SPFFBU 1974—1975, A 22/23, str. 69—73.

⁹ Viz St. Stojkov, *Govorât na selo Benešov v Banat*. Bâlgarski ezik X, 1960, str. 388; též, *Banátskiját ezikov sajuz*. Rezjume. VI. mezinárodní sjezd slavistů v Praze 1968. Resumé přednášek, příspěvků a sdělení. Praha 1968, str. 123.

štině úlohu pasivní, nýbrž aktivní. Dochází k tomu v procesu jazykové asimilace přirozené, nikoli násilné.¹⁰

ČEŠKI JEZIK U BANATU

Banatskim češkim jezikom razumemo govorni kod, kojim se sporazumevaju Česi (Pemi) u rumunjskom Banatu. Ovim jezikom se govori s jedne strane u banatskim selima s kompaktnim češkim stanovništvom (Berzáška, Bígr, Eibentál, Gerník, Rovensko, Svatá Helena, Šumice), s druge strane u selima s mešovitim stanovništvom češkim, rumunjskim, srbskim i nemačkim (Ješelnice, Nová Ogradena, Plaviševce, Klopodie, Nová Báňa idr.), i takode u selima, u koje preselili Česi iz više navedenih sela (Oršava, Herkulánovy Koupele, Bozovici idr.). U članku opisujem drevni karakter banatskog češkog jezika u selu Šumica (Šumiša) s kompaktnim češkim stanovništvom. Konzervativni karakter banatskog češkog jezika jasan je u svim jezičnim slojevima (fonetika, morfologija, sintaksa, građenje reči, rečnik), nikako u pojedinim znacima, i tako je postao temeljom pri tvorenju jedinstvenog govornog koda time, što u njemu izravnali sitne govorne razlike (češki kolonisti došli su u Banat u 1. polovini 19. stoleća iz raznih dela Češke, kao napr. iz pribramskoj oblasti, mladoboleslavskoj oblasti idr.). Pri tom ne može se zaboraviti činjenica, što banatski Česi savladaju dobro rumunjski jezik kao kulturni i administrativni jezik, koji ima silni uticaj na banatski češki jezik. Banatski češki jezik nema prema rumunjskom jeziku pasivan zadatak, naopako aktivan je. Ovde dolazi k procesu jezičnoj prirodnoj asimilaciji, nikako asimilaciji nasilnoj, pri kojoj ima glavnu ulogu bilingvizam kao pojava sociolingvistička.

Přeložila Alena Geržová

¹⁰ Srovn. B. Havránek, *Zur Problematik der Sprachmischung*. TPL 2. Praha 1960, str. 81—95.

